

MOGUĆNOST I NAČIN POSTIZANJA STRATEGIJSKOG IZNENAĐENJA

Teorija i praksa iznenađenja nisu proizvodi savremene vojne misli i ratne veštine. Razmišljanja o iznenađenju sreću se u delima najstarijih poznatih vojnih pisaca¹ i ne silaze sa stranica vojne literature do naših dana. Mnogi ga vojni teoretičari smatraju jednim od osnovnih načela borbenih dejstava taktičkih, operativnih i strategijskih razmera. Istorija ratova obiluje primerima iznenadnih dejstava zaraćenih strana.

U periodu između prvog i drugog svetskog rata vođene su široke polemike o značaju i mogućnosti iznenađenja, osobito u strategijskim razmerama.

Pripremajući se za drugi svetski rat, Nemci su usvojili koncepciju brzih i silovitih udara koji su imali da iznenade protivnika kako u taktičkim i operativnim, tako i u strategijskim okvirima (teorija „munjevitog rata“). Tu koncepciju su i realizovali u agresivnim napadima na Poljsku, Dansku, Norvešku, Francusku, Jugoslaviju, Grčku i druge zemlje. Naravno, uspeh Nemaca bio je znatno olakšan zbog pogrešnih procena, defektnih strategijskih rešenja i nedovoljnih priprema njihovih protivnika, ali iznenađenju, ipak, pripada istaknuto mesto.

Zaraćene strane u drugom svetskom ratu trudile su se da iznenade protivnika i upotrebom novih borbenih sredstava. Tako su Nemci iznenadili svoje protivnike bombarderima za obrušavanje („štuka“), Britanci Nemce upotrebom radara, Rusi Nemce tenkom T-34, Nemci Britance raketama V₁ i V₂. Najveće „tehnološko iznenađenje“ bila je atomska bomba. Naši narodi, na poziv i pod rukovodstvom KPJ, priredili su okupatorima strategijsko iznenađenje dizanjem ustanka, a u toku četvorogodišnje borbe operativno i taktičko iznenađenje je bilo stalno prisutan činilac u svim našim borbenim dejstvima. Istorija drugog svetskog rata bogata je i drugim primerima iznenađenja, među kojima posebnu pažnju privlače napad Japanaca na američku flotu u Perl Harburu (decembra 1941. godine), neke operacije na istočnom frontu u kojima je Crvena armija zahvaljujući iznenađenju nanela teške udarce hitlerovskoj ratnoj mašini, zatim iskrcavanje saveznika u Normandiji u junu 1944. godine, itd.

U mnogobrojnim oslobodilačkim ratovima, koji su vođeni posle drugog svetskog rata ili se još vode (Indokina, Malaja, Alžir, Vijetnam i dr.), iznenađenje je jedno od osnovnih načela čijom primenom ustanici nastoje da pariraju i umanje tehničku nadmoćnost protivnika i da mu slabijim snagama nanesu osetne gubitke.

¹ Sun Cu Vu „Veština ratovanja“.

Međutim, neki vojni teoretičari posmatraju iznenađenje samo kao funkciju dve promenljive veličine: *oružja* i *brzine*, pa na osnovu toga izvlače zaključke koji nisu tačni.

SAVREMENA ORUŽJA I MOGUĆNOST IZNENAĐENJA

Vreme od završetka drugog svetskog rata do danas obeleženo je epohalnim dostignućima na polju nuklearne energije, elektronike, automatizacije i u mnogim drugim oblastima nauke, tehnike i tehnologije. To je osnova na kojoj se temelji čitav sistem naoružanja savremenih armija.

Otkriće nuklearnog i termonuklearnog eksploziva otvorilo je potpuno novo poglavlje u ljudskoj istoriji uopšte i u istoriji ratova posebno. Brzi razvoj nuklearnih i termonuklearnih oružja išao je u dva pravca: ka minijaturizaciji i ka stvaranju oružja vrlo velike moći ubijanja i razaranja. U minijaturizaciji se došlo do takvih oružja čija je jačina ravna desetom delu jedne kilotone (piše se i o nuklearnim oružjima mnogo manje snage) i koja su se po svojim učincima približila klasičnim oružjima. Time je gotovo uspostavljen kontinuitet između radijusa dejstva klasičnih i nuklearnih oružja i povećana opasnost od upotrebe ovih poslednjih (naravno, između učinka tih oružja postoji i suštinska razlika). Na drugoj strani te lepeze srećemo termonuklearna oružja jačine do 60 i više megatona. U naučno-tehničkom pogledu više nema prepreka da se proizvedu oružja koja bi bila još mnogo jača, ali je u praksi to uslovljeno mogućnošću njihovog prenošenja na cilj i „racionalnošću“ upotrebe.

Za prenošenje nuklearnog i termonuklearnog eksploziva na cilj izrađeni su mnogobrojni tipovi raketa i aviona, a koriste se i artiljerijska i minobacačka oruđa, torpeda i mine. Najzapaženiji rezultati postignuti su u proizvodnji raketa. One mogu da prenose nuklearna i termonuklearna punjenja ogromne jačine, veoma su precizne u gađanju ciljeva, nisu podložne uticaju vremenskih prilika, imaju sposobnost velikog manevrisanja putanjama leta, a u poslednje vreme intenzivno se radi na povećanju mogućnosti njihove penetracije kroz odbrambeni sistem protivnika. Velikom pokretljivošću (postavljanjem na guseničare, železničke platforme, površinske brodove, podmornice, letelice), orijentacijom na izradu malogabaritnih sistema oružja i ukopavanjem u podzemne betonske silose znatno se smanjuje njihova ranjivost.

U arsenalu oružja za masovno ubijanje i razaranja sve vidnije mesto dobijaju hemijska borbena sredstva, čija je eventualna upotreba stalno prisutan činilac u vojnoj teoriji, a neka od njih se primenjuju i u praksi (oružane snage SAD u Južnom Vijetnamu).

Za protekle dve decenije učinjen je veliki napredak i u usavršavanju klasičnih oružja, tako da su mnoga od njih samo po nazivu i obliku ostala slična onima iz poslednjih ratova, dok su se njihove taktičko-tehničke osobine znatno izmenile.

Prodor čoveka u svemir, koji je počeo pre desetak godina, otvorio je nove mogućnosti korišćenja i te dimenzije u vojne svrhe.

Veštački sateliti Zemlje već su postali efikasno sredstvo za obavljanje raznovrsnih zadataka vojne prirode, od izviđanja i veze do vremenskih prognoza i navigacije. Mnogo se govori i o mogućnosti njihove upotrebe za prenošenje nuklearnog i termonuklearnog eksploziva (orbitalne bombe) i za borbu protiv satelita i raketa. Najnovija dostignuća vasijske tehnike i uspešno rešenje problema manevrisanje vasijskih letelica znatno proširuju mogućnost primene veštačkih satelita u vojne svrhe. U skoroj budućnosti pojaviće se na putanji oko Zemlje i „svemirske laboratorije“ sa posadom. Nije daleko čas kada će čovek kročiti na Mesec. Ima opravdanih razloga za bojazan da bi to moglo biti korišćeno i u vojne svrhe. Neki ekstremni krugovi na Zapadu čak tvrde da je osvajanje Meseca put za potpuno gospodarenje našom planetom.

Za temu u ovom članku važne su sledeće osnovne karakteristike savremenih sistema oružja:

veliki *domet* koji im omogućava da mogu tući skoro svaku tačku na zemlji ne menjajući svoje vatrene položaje;

ogromna *brzina* prenošenja eksplozivnih materijala na ciljeve, što radikalno skraćuje vreme potrebno za protivdejstvo;

gotovo *nemerljivi učinci* (posledice), koji mogu biti presudni za ishod boja, operacije pa i rata u celini;

znatno je porasla *autonomnost, relativna neranjivost i manevarska sposobnost*, što im daje novo obeležje.

Za razliku od ranijih ratova, kada su borbena sredstva bila predmet taktike ili operativne veštine, današnja oružja za masovno ubijanje i razaranje postala su elemenat strategije. To znači da sada na svim stepenima ratne veštine postoje i adekvatna borbena sredstva, tako da se dejstva u strategijskim okvirima ne javljaju samo kao zbir uspeha u taktičkim i operativnim razmerama nego i kao samostalan činilac, koji u određenim okolnostima može biti odlučujući.

Takva svojstva savremenih oružja navode pojedince na apsolutiziranje njihove uloge uopšte i posebno njihovih mogućnosti u postizanju iznenađenja. Iza tvrdnje da je savremeno oružje, a posebno raketno-nuklearno, jedini pokazatelj borbene vrednosti i snage strana koje su u sukobu krije se, u stvari, pokušaj demoralisanja onih koji danas nemaju takvo oružje i njihovog prisiljavanja da se stave pod tuđi „kišobran“. Naravno, i potenjivanje tih oružja, kakvo je donedavno bilo svojstveno rukovodiocima NR Kine („tigar od papira“), nije manje opasno. To je uzaludno bežanje od stvarnosti i pokušaj obmane vlastitih naroda, što može imati samo negativne posledice na njihov moral ako bi jednog dana bili izloženi dejstvu takvih oružja protivnika.

Precenjivanje značaja savremenih oružja i jednostrano određivanje njihove uloge u eventualnim oružanim sukobima izvor je i pogrešnih zaključaka o *mogućnosti* strategijskog iznenađenja protivnika. Ako bi se prihvatila kao tačna tvrdnja da su oružja *sama po sebi* dovoljna da se postigne iznenađenje, onda bi ona strana koja je inferiornija u ratnoj tehnici bila unapred osuđena na to da će biti iznenađena, a samim tim i pretrpeti gubitke koji bi mogli biti sud-

bonosni. Međutim, ratna praksa pokazuje da to nije tačno. Ne samo da u istoriji ratova nije bila uvek (po pravilu) iznenađena ona strana koja je inferiornija u pogledu naoružanja, nego se mnogo puta desilo da je iznenadila znatno nadmoćnijeg protivnika. To znači da je *oružje, ako se vešto upotrebi, samo jedan od činilaca koji omogućavaju da se protivnik iznenadi.*

Pogrešna shvatanja o ulozi savremenih oružja u postizanju iznenađenja posledica su brkanja dva pojma: *mogućnosti* iznenađenja i užasnih *učinaka* koje bi ta oružja prouzrokovala ne samo ako bi protivnik bio iznenađen nego i u slučaju da očekuje napad. Opsednuti tim učincima, koji bi zaista bili katastrofalni, pojedinci su skloni da pripišu savremenim oružjima i ona svojstva koja ne poseduju. Samo celovitim sagledavanjem svih činilaca od kojih zavisi iznenađenje moguće je pravilno odrediti mesto koje u tom kompleksu pripada borbenim sredstvima.

BRZINA KAO JEDAN OD USLOVA IZNENAĐENJA

Ima shvatanja da je brzina činilac koji „automatski“ omogućava iznenađenje protivnika.

U vojnoj terminologiji i praksi to je složen pojam koji obuhvata: brzinu dejstva oružja, kretanja jedinica i borbenih sredstava, komandovanja (odlučivanja) i brzinu nekih drugih delatnosti oružanih snaga koje su u vezi sa pripremama i vođenjem rata.

Do prvog svetskog rata borbeno dejstvo sa se odvijala brzinom pešaka. Uvođenjem mašina u naoružanje i opremu oružanih snaga događaji na bojištu su dobili novi ritam, koji se neprestano povećava.

Nekada se brzina dejstva oružja izražavala brojem zrna (metaka) izbačenih u određenoj jedinici vremena. Sa novim oružjima pojavila su se i nova merila u njihovoj brzini dejstva. Bombarderska avijacija, kakva je upotrebljavana u drugom svetskom ratu i čija primena nije prestala do danas (vijetnamski rat), u stanju je da za vrlo kratko vreme izbaci na cilj velike količine klasičnog eksploziva (američki stratezijski bombarder B-52 može da ponese 35 tona bombi na udaljenost do 5.000 km). O brzini dejstva nuklearnih oružja dovoljno je reći da se za svega nekoliko sekundi može aktivirati energija čija je razorna moć teorijski veća od celokupne količine eksploziva utrošenog u drugom svetskom ratu. Dok su, na primer, u prvom svetskom ratu artiljerijske pripreme napada trajale i po nekoliko dana, a u drugom svetskom ratu artiljerijske i avijacijske pripreme oko 1,5 do 2 časa (uz učešće do 200 i više artiljerijskih oruđa na kilometar fronta), dotle se danas samo jednim udarom raketno-nuklearnog oružja mogu trenutno naneti protivniku ogromni gubici na velikoj prostoriji na frontu i duboko u unutrašnjosti vojišta — ratišta.

U toku poslednjih 50 godina učinjen je veoma osetan napredak i u brzini kretanja jedinica i borbenih sredstava. Kada su se jedinice kretale peške, prosečan dnevni marš iznosio je 30 do 40 km.

Prosečne dnevne marševske mogućnosti savremenih divizija iznose 150—250 km, ako se kreću kopnenim komunikacijama. Međutim, u novije vreme se sve veća pažnja pridaje vazdušnom transportu ne samo manjih jedinica na bojištu ili vojištu, nego i čitavih divizija s jednog na drugo ratište ili s kontinenta na kontinent. U vežbi „Big Lift“, koja je izvedena u oktobru 1963. godine, Amerikanci su prebacili vazdušnim putem iz Teksasa u SR Nemačku ljudstvo oklopne divizije (15.000 ljudi) u roku od 63 časa (teško naoružanje te divizije je uskladišteno u SR Nemačkoj). Na tom zadatku su bila angažovana 204 transportna aviona.

Amerikanci sada razvijaju novi transportni avion (C-5-A), koji će moći da prenese teret od 55 tona na udaljenost od 10.000 km a teret od 110 tona brzinom krstarenja 800 km/č na udaljenost od 5.000 km. Upotrebom takvih aviona operacija „Big Lift“ trajala bi samo 24 časa, s tim što bi se zajedno s ljudstvom prevezlo celokupno naoružanje i oprema oklopne divizije.

U SSSR-u je za civilne potrebe izgrađen vrlo teški transportni avion AN-22, koji je 1965. godine prikazan na vazduhoplovnoj izložbi u Parizu. Njegova nosivost je oko 80 tona ili 720 vojnika. Taj teret može da ponese na udaljenost veću od 5.000 km brzinom oko 680 km/č. To je danas najveći transportni avion na svetu.

Sada se u SAD, a verovatno i u SSSR-u, ispituje mogućnost korišćenja raketa za prenošenje jedinica na velika udaljenja za vrlo kratko vreme. Po jednom takvom američkom projektu bilo bi moguće pomoću rakete prebaciti na najudaljeniju tačku na Zemlji za 45 minuta 1.200 vojnika ili 135 tona tereta.

Osetno povećanje brzine kretanja karakteriše i razvoj mnogih ostalih savremenih borbenih sredstava.

Tenk je prvi put upotrebljen u prvom svetskom ratu. Kretao se brzinom 4 do 8 km/č. U drugom svetskom ratu brzina tenkova bila je 40 do 50 km/č. Današnji tenkovi kreću se brzinom od 70 km/č.

Dok su pre nepunih 20 godina brzine lovačkih aviona iznosile oko 600 km/č, danas su one 2 do 3 puta veće od brzine zvuka, a teži se i daljem povećavanju. Slična tendencija je prisutna i u razvoju ostalih vrsta borbenih aviona.

Celokupan razvoj ratnih brodova svih vrsta takođe se odvija u znaku nastojanja da se povećaju brzine kretanja, te je i na tom polju postignut osetan napredak. Na primer, donedavno su se podmornice na klasičan pogon kretale pod vodom brzinom od 10 do 12 čvorova na čas. Savremene podmornice na nuklearni pogon kreću se brzinom do 30 i više čvorova na čas.

Uvođenjem raketa u naoružanje učinjen je revolucionaran skok na području brzine kretanja borbenih sredstava. Rakete stratezijske namene imaju brzinu od 30.000 km/č, što je 10 puta više od brzina najmodernijih borbenih aviona. Veštački sateliti Zemlje ostvaruju u tom pogledu novo poglavlje.

Munjeviti razvoj ratne tehnike najneposrednije utiče na način pripremanja i vođenja borbenih dejstava. Veliki porast brzine dejstva oružja i kretanja jedinica i borbenih sredstava daje sasvim nova obeležja boju, operaciji i oružanoj borbi u celini. Period koji

prethodi početku oružanog sukoba može biti vrlo kratak, a situacija na bojištu, vojištu ili ratištu može da se izmeni mnogo brže nego u nedavnim ratovima. Otuda je neizvesnost stalno prisutan činilac u procenama stanja protivnika i vlastitih snaga. To nameće složene zadatke komandama svih stepena. One moraju gotovo trenutno donositi odluke koje mogu biti sudbonosne za jedinice i stanovništvo. Uvođenjem sredstava za mehanizaciju i automatizaciju komandovanja pokušava se da se taj problem bar donekle reši.

Nema sumnje da brzina dejstva oružja, kretanja jedinica, snaga i sredstava i komandovanja (odlučivanja) ima neobično važnu ulogu u pripremanju i vođenju oružane borbe u celini, a posebno u ostvarenju iznenađenja. Ona zaraćena strana koja se blagovremeno ne osposobi da odgovori novim zahtevima brzine unapred je osuđena na neuspeh. Međutim, *to ne znači da brzine same po sebi donose prednosti i konačnu pobedu, da su dovoljne da se protivnik iznenadi i porazi.* Pravilno iskorišćene, u određenim okolnostima, one mogu biti jedan od osnovnih uslova iznenađenja i pobeđe nad protivnikom.

Uostalom, ni iznenađenje nije odvojena, samostalna borbena radnja koja je sama sebi cilj. Jedino kao sastavni deo celokupne borbene (ratne) delatnosti i u najtešnjoj vezi sa mnogim drugim načelima i činionicima ono može uspeti i dati značajne rezultate.

MOGUĆNOST IZNEAĐENJA

Postoje vrlo različita mišljenja o *mogućnosti* postizanja strategijskog iznenađenja u današnjim uslovima (na početku ili u toku rata). Dok jedni smatraju da je pojavom raketno-nuklearnih i drugih oružja velike brzine i moći mogućnost iznenađenja znatno porasla, drugi misle da je ona danas manja nego ikada ranije, pa čak i isključena.

Verujući u mogućnost iznenađenja protivnika u strategijskim razmerama, neki ekstremni vojni krugovi u SAD još i danas zastupaju tezu o „preventivnom ratu“. Nasuprot njima, mnogi stoje na stanovištu da je — s obzirom na snage i sredstva kojima protivnik raspolaže i mere koje preduzima — to gledište prevaziđeno (navodno, bilo je moguće u vreme nuklearnog monopola ili nuklearne premoći SAD) i da treba tražiti druga rešenja za postizanje uspeha u ratu. U novije vreme ovi poslednji stavovi su dominantni. Oni su i ozvaničeni strategijskom koncepcijom „elastičnog (postupnog) odgovora“.

Oprečni stavovi o mogućnosti ili neostvarivosti strategijskog iznenađenja najčešće su posledica pogrešnog shvatanja samog pojma iznenađenja, uskog i jednostranog ocenjivanja uslova i činilaca koji ga omogućavaju ili sprečavaju.

Shvaćeno u najširem smislu, iznenađenje je takvo *nepovoljno stanje* (situacija) u koje je dovedena jedna zaraćena strana *smišljenom akcijom* (dejtstvima, merama i postupcima) protivnika u neočekivano vreme, na neočekivanom mestu, neočekivanim snagama i

sredstvima, na neočekivani način i u neočekivanim okolnostima. Cilj iznenađenja, je postizanje nadmoćnosti nad protivnikom (delimične ili opšte) ili potenciranje postojeće nadmoćnosti, kako bi mu se naneli što veći gubici.

U ovom pokušaju da se поближе odredi pojam iznenađenja akcenat je na *neočekivanim* dejstvima jedne strane. Ako to nije postignuto, onda se ne može govoriti o iznenađenju, bez obzira na upotrebljena borbena sredstva, brzinu dejstva i druge činioce koji su bili prisutni. Znači, iznenađenje nije samo rezultat dejstva one strane koja teži da ga ostvari, nego i aktivnosti (protivdejstava) druge strane i njenih objektivnih mogućnosti da to spreči. Te dve akcije (sa odgovarajućim materijalnim mogućnostima), suprotstavljene jedna drugoj u *sasvim određenim okvirima*, daju odgovor na pitanje da li je u tim uslovima moguće postići iznenađenje. Ako je uspostavljena ravnoteža između snaga, sredstava i postupaka koji omogućavaju iznenađenje i onih koji to sprečavaju, onda ona strana koja, ipak pokušava da iznenadi protivnika ima malo izgleda da će postići značajne prednosti. Drugim rečima, u takvim okolnostima iznenađenje je *neostvarljivo*, jer je izostalo ono što je njegova suština — *neočekivanost dejstva*.

Činjenica da su danas vremenski rokovi u kojima se može početi akcija svedeni na časove i minute ne menja u biti iznetu konstataciju, jer je i čitav sistem protivmera (protivakcija) organizovan tako da se može aktivirati gotovo trenutno. Time se mogućnost iznenađenja jako ograničava ili sasvim isključuje. Može se govoriti samo o ogromnim gubicima koje bi pretrpele obe zaraćene strane u veoma kratkom vremenu. U takvom položaju su danas samo vodeće zemlje Istoka i Zapada — SSSR i SAD, koje su uspele da uspostave stabilnu ravnotežu između sredstava za napad i onih za „blagovremeno“ otkrivanje njihove eventualne upotrebe. Izvesna manja narušavanja te ravnoteže nisu takvog obima da bi nekome mogla doneti izrazita preimućstva.

Situacija je sasvim drukčija kada je reč o neravnopravnim protivnicima. Superiornija strana, koja raspolaže modernim oružanim snagama i borbenim sredstvima za masovno ubijanje i razaranje, u stanju je da u strategijskim razmerama iznenadi slabijeg protivnika, ako joj takvu akciju dozvole opšti vojno-politički uslovi u svetu. Protivmere slabije strane mogle bi samo delimično da ublaže posledice iznenađenja, koje bi bile naročito velike ako bi napadač upotrebio i nuklearna oružja (čak i taktička).

Jača strana pribegava iznenađenju da bi na taj način svoj cilj ostvarila brže, uspešnije i sa što manje žrtava. Slabija strana takođe teži da iznenadi protivnika i da na taj način poboljša svoj strategijski položaj. Ona može iznenaditi jačeg protivnika, pre svega, neočekivanim načinom dejstva, u neočekivano vreme i na neočekivanom mestu. Ranije je naveden primer našeg narodnooslobodilačkog rata, koji vrlo ubedljivo govori u prilog ove tvrdnje. Današnja situacija u nekim zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike nosi u sebi realne opasnosti za vodeće imperijalističke sile da budu iznenađene i pored svih snaga i sredstava koje imaju i metoda kojima se služe.

Prilikom razmatranja mogućnosti strategijskog iznenađenja, naročito u početnom periodu rata, treba uvek polaziti od stvarne situacije u kojoj se nalazi izvesna zemlja upoređena sa njenim protivnicima. Samo takav prilaz problemu iznenađenja može dovesti do realnih zaključaka, koji će biti specifični za svaku pojedinu zemlju u određeno vreme.

Iznenađenju se teži i ono je ostvarljivo ne samo u napadu nego i u svim ostalim vidovima i oblicima borbenih dejstava. Iznenađno nanošenje nuklearnih udara po napadaču može biti jedan od glavnih uslova uspeha odbrane. U praksi se najčešće dešava da obe strane istovremeno nastoje da iznenade jedna drugu.

NAČIN POSTIZANJA IZNENAĐENJA

Strana koja želi da iznenadi protivnika nastoji da to ostvari na razne načine: iznenadnim početkom napada, neočekivanim izborom ciljeva, pravaca ili zona dejstva, angažovanim snagama i sredstvima ili načinom vođenja borbenih dejstava.

Iznenađni početak (vreme) napada može da donese vrlo velike prednosti napadaču i dovede protivnika u tešku situaciju. U drugom svetskom ratu fašistički agresori su, po pravilu, pribegavali iznenadnom počinjanju agresije, što je u nekim slučajevima — uz ostale razloge — dovelo do vrlo brzog sloma napadnutih država ili im na duže vreme otežavalo da stabilizuju svoj strategijski položaj i preuzmu inicijativu. Agresori su to postizali skrivenim pripremama za napad, njihovim skraćivanjem na minimum, obmanom protivnika i angažovanjem avijacije i brzopokretnih jedinica, u prvom redu, oklopnih i vazdušnodesantnih. Nedovoljna pripremljenost i druge slabosti žrtava agresije i antifašističkih snaga u celini omogućili su da u početnom periodu rata „sile osovine“ zabeleže značajne uspehe.

Zaključno sa drugim svetskim ratom mehanizam vojnih priprema za oružane sukobe išao je, manje-više, ustaljenim redom: mobilizacija, koncentracija, strategijski razvoj, napad. Nemački Generalštab je uspeo da sve te radnje svede na najkraće moguće vreme. Osim toga, fašisti su gotovo potpuno odbacili dotadašnju praksu objave rata ili se služili ultimatumima od svega nekoliko časova. Pa, ipak, za neposrednu pripremu i otpočinjanje agresije trebalo im je oko 15 i više dana (u prvom svetskom ratu te pripreme su trajale do 30 dana).

Pojavom novih borbenih sredstava, znatnim povećavanjem pokretljivosti oružanih snaga, opštim napretkom u vezi i transportu (naročito vazdušnom), usavršavanjem organizacije i formacije, modernizacijom komandovanja (primenom mehanizacije i automatizacije), velikim mogućnostima za obmanjivanje i ometanje protivnika i drugim dostignućima na vojnom polju u poslednje dve decenije stvoreni su uslovi da napad može početi gotovo trenutno — iz mirnodopskog rasporeda oružanih snaga ili uz minimalne izmene i dopune. Dok se na vežbama NATO u 1950. godini računalo sa 4 do 5

dana potrebnih za pripremu napada (početak rata), poslednjih godina to je svedeno na 1 do 2 dana, a danas se već govori o časovima i minutima. Naravno, pri tome se misli samo na deo oružanih snaga velike moći dejstva (raketne jedinice i avijacije) koji je neprestano na najvišem stepenu pripravnosti. Međutim, i ostali delovi prvog strategijskog ešelona tako su organizovani, naoružani i opremljeni, popunjeni ljudstvom i materijalom, razmešteni i obučeni da mogu vrlo brzo (najčešće u toku jednog dana ili posle jednog noćnog pokreta) biti angažovani u borbi.

U isto vreme, učinjen je gotovo neverovatan napredak u oblasti razvoja tehničkih sredstava za izviđanje. Savremena sredstva izviđanja omogućavaju da se u svako doba i po svim vremenskim prilikama uoči i registruje priprema napadača ili početak dejstava (lanširanje raketa i poletanje vazduhoplovnih formacija). Time druga strana (objekat napada) dobija ono minimalno vreme koje je potrebno za aktiviranje svojih odbrambenih i napadnih snaga i sredstava i za uzbuđivanje stanovništva. Kada su u pitanju interkontinentalne balističke rakete, to vreme iznosi oko 20 minuta, a kod raketa operativnog i taktičkog značaja ono je znatno manje. U slučaju sudara dva protivnika koji su na približno istom stepenu razvoja savremenih borbenih sredstava, koji odražavaju na najvišem stepenu borbenu gotovost oružanih snaga i vrše obimne pripreme stanovništva za „preživljavanje” prvih nuklearnih udara (uz delovanje ostalih objektivnih i subjektivnih činilaca), jedna strana *ne može da iznenadi* drugu početkom (vremenom) napada. Napadnuta strana otkriće napad „blagovremeno” i biće u stanju da stavi u pokret svoj vojni i civilni mehanizam koji je podešen tako da može da reaguje u tom vrlo kratkom vremenskom periodu.

Nasuprot tome, napadač može s pravom računati da će u pogledu početka napada iznenaditi protivnika koji je tehnički osetno inferiorniji ili koji je propustio (iz bilo kojih razloga) da u miru preduzme sve što je u stanju da to iznenađenje spreči ili da posledice svede na najmanju meru. Ako napadač raspolaže oružjima za masovno ubijanje i razaranje i ako ih upotrebi, posledice takvog iznenađenja mogu biti sudbonosne za napadnutu stranu. One mogu biti velike čak i ako napadač upotrebi samo klasična borbena sredstva, jer su i njihove mogućnosti za brza i iznenadna dejstva mnogo veće nego što su bile u nedavnoj prošlosti (pokretljivost oklopnih i mehanizovanih jedinica, njihova velika vatrena moć, upotreba vazdušnih i helikopterskih desanata, visoke performanse borbene avijacije, itd.).

Izbor ciljeva za prve udare ima izvanredan značaj, naročito u uslovima ograničene upotrebe oružja za masovno ubijanje i razaranje. Poznato je da nuklearne sile Zapada vode posebne kartoteke nuklearnih ciljeva na teritoriji protivnika i da svim raspoloživim sredstvima (legalnim i ilegalnim) neprestano prate njihovo stanje i pažljivo unose sve promene.

Na Zapadu (naročito u SAD i Francuskoj) vode se žučne diskusije o tome na koje ciljeve treba da budu usmerena raspoloživa

nuklearna oružja. U američkoj strategijskoj koncepciji „masovnih represalija“, koja je bila na snazi u prošloj deceniji, dominirala je pretnja da će SAD „odgovoriti“ masovnom upotrebom nuklearnog oružja na svaki postupak protivnika koji bi se ocenio kao neprihvatljiv za Zapad (odnosno za Vašington) i da će ciljevi udara biti kako vojni objekti, tako i privredni, demografski i administrativni centri. Dolaskom na vlast demokrata, početkom 1961. godine, usvojena je nova strategijska koncepcija „elastičnog odgovora“. U toku prve dve godine egzistiranja te nove koncepcije vladalo je u SAD shvatanje da bi u slučaju opšteg rata strategijske nuklearne snage trebalo usmeriti na tučenje važnih administrativnih, demografskih i privrednih centara neprijatelja. To je bilo uslovljeno, pre svega, tadašnjim stepenom razvoja oružanih snaga SAD. Po oceni američkih vojnih stručnjaka, trebalo je da prođe neko vreme da bi se otklonile posledice zaostajanja SAD u oblasti raketa velikog dometa. To je, navodno, učinjeno do početka 1963. godine. Od tog vremena do kraja 1964. godine zvanični američki vojni krugovi smatrali su da SAD imaju toliko velike stokove strategijskih nuklearnih oružja da sebi mogu dozvoliti više slobode u izboru ciljeva.

Iznoseći to na javnost, rukovodioci SAD su sugerisali protivniku prećutan sporazum da se u slučaju opšteg nuklearnog rata veliki demografski i privredni centri (što je naročita slabost SAD) poštede od neposrednih nuklearnih udara i da udari budu usmereni na „čisto vojne ciljeve“. Ta teza se zasnivala na računici da SAD imaju veće zalihe strategijskih nuklearnih oružja nego protivnik, pa bi mogle pomisljati i na pobedu u opštem nuklearnom ratu. Kasnije su Amerikanci taj stav korigovali. Na to ih je, pre svega, navelo saznanje da su strategijske nuklearne snage protivnika, koje bi bile glavni „vojni ciljevi“, postale manje ranjive.

Suočen s tim činjenicama, Pentagon sada zastupa tezu o kombinovanom tučenju „vojnih“ i „civilnih“ ciljeva. Amerikanci stoje na stanovištu da bi daleko najveći deo strategijskih nuklearnih oružja bio upotrebljen za tučenje ciljeva na teritoriji SSSR-a, i to odmah u početnom periodu rata. Samo pojedinim oružjima tukli bi se ciljevi (uglavnom „vojni“) na teritoriji ostalih socijalističkih zemalja, u težnji da to izazove rasulo u tim zemljama (tzv. selektivni, opominjući udari). Za tučenje ciljeva u tim zemljama namenjeni su veliki stokovi taktičkih nuklearnih oružja. Ako se ima u vidu da po američkim kriterijumima jačina „taktičkih“ nuklearnih oružja ide do 500 KT, a domet (dolet) nosača tih oružja (LBA i raketa) do 800 km, onda nije teško uočiti da bi u većini evropskih zemalja ta oružja imala učinke strategijskog značaja.

Francuzi (iz poznatih razloga) smatraju da se — s obzirom na prirodu nuklearnog oružja — željeni efekat može postići i relativno malim brojem strategijskih nuklearnih oružja usmerenih na vitalne demografske i industrijske centre. Po njihovom gledanju, taktička nuklearna oružja (čiju proizvodnju tek pripremaju) treba da posluže za neposrednu podršku operativne vojske.

Ostale evropske zemlje NATO zasnivaju svoje planove na pretpostavci da će SAD (uz njihovo učešće u planiranju ciljeva) bi-

ti nosilac strategijskih nuklearnih udara po protivniku, dok bi njihova dejstva bila podržana taktičkim nuklearnim oružjima koja bi im, u slučaju rata, bila stavljena na raspolaganje ili bi njima rukovali Amerikanci (rotirajući skvadroni lovaca-bombardera, 6. flota, jedinice KoV koje bi bile angažovane na pojedinim pravcima. itd.).

Iz dosadašnjeg razmatranja proizilazi zaključak da savremena raketno-nuklearna oružja omogućavaju uspešno tučenje svih ciljeva na teritoriji bilo koje države, a iznenađenje bi se moglo postići odstupanjem od proklamovanih gledišta na tučenje tih ciljeva. I drugo, stokovi nuklearnih oružja (strategijskih i taktičkih) danas su toliko veliki da bi vodeće nuklearne sile s njima mogle tući veliki broj ciljeva strategijskog, operativnog i taktičkog značaja.

Kad je reč o iznenadnom udaru po velikom broju ciljeva ne smeju se zanemariti ni mogućnosti koje za to pružaju (ili tome doprinose) ostala savremena borbena sredstva (naročito avijacija i tenkovi) i oružane snage (naročito oklopne, vazdušnodesantne i ostale brzopokretne jedinice). Najverovatnije, učinci tih snaga i sredstava ne bi prešli okvire operativnog iznenađenja, ali je u svakom slučaju to činilac sa kojim se mora najozbiljnije računati. Njegov značaj bi znatno porastao u slučaju da opšti rat počne kao konvencionalan (što je malo verovatno, ali nije nemoguće) ili u ograničenim (lokalnim) ratovima, kojih je iz dana u dan sve više.

Izbor prostora (pravaca, zona) može omogućiti postizanje iznenađenja, naročito u operativno-taktičkim okvirima. Savremena borbena sredstva i karakteristike jedinica omogućavaju brzo i elastično prenošenje težišta sa jednog pravca na drugi ili iz jednog rejona (zone) u drugi. Ako se druga strana suviše kruto veže za jedan pravac ili zonu gde očekuje napad, može se lako desiti da bude izmanevrisana i iznenađena pojavom i dejstvom protivnika na prostoru gde ga je najmanje očekivala. Obmane, lažne demonstracije, ometanje izviđanja elektronskim sredstvima i slični postupci mogu napadaču znatno olakšati da ostvari svoju zamisao i postigne velike rezultate.

Angažovane snage i sredstva imaju veliku ulogu u načinu postizanja iznenađenja u početnom periodu rata.

Na početku ovog napisa ukazano je na neka osnovna obeležja savremenih borbenih sredstava i na njihov uticaj na mogućnost postizanja iznenađenja.

S obzirom na brz i skokovit razvoj ratne tehnike, uvek treba računati s mogućnošću da jedna strana postigne privremenu prednost u proizvodnji novih borbenih sredstava — ofanzivnih ili defanzivnih — što bi joj omogućilo da protivniku priredi „tehnološko iznenađenje“ strategijskih razmera. Iako bi ta prednost, verovatno bila kratkotrajna (nauka brzo probija sve barijere), ne sme se isključiti mogućnost da agresivne snage pokušaju da je iskoriste u želji da nanesu poražavajući udar svom protivniku.

„Tehnološka iznenađenja“ mogućna su i u operativno-taktičkim okvirima, što nameće potrebu stalnog i sistematskog praćenja razvoja ratne tehnike protivnika i njegovih ostvarenja i u miru i u ratu.

Nova ratna tehnika daje u mnogo čemu potpuno novi izgled današnjim armijama. U drugom svetskom ratu osnovni vidovi oružanih snaga bili su KoV, RV i RM. Danas se, pored njih, kao samostalni vidovi u oružanim snagama vodećih nuklearnih zemalja javljaju snage za strategijske nuklearne udare i snage i sredstva PVO i PRO. Tim novim vidovima se pridaje veliki značaj i smatra da bi im u opštem nuklearnom ratu pripala odlučujuća uloga.

Klasični vidovi oružanih snaga doživeli su, takođe, velike promene. Raketno-nuklearno oružje čini osnovu njihove vatrene moći ne samo u zemljama koje proizvode ta borbena sredstva nego i u mnogim drugim koje su ih već dobile od svojih saveznika ili bi ih dobile u slučaju rata.

Očigledno je da savremene jedinice, zahvaljujući svojoj velikoj vatrenoj moći, pokretljivosti i otpornosti mogu da budu vrlo uspešno iskorišćene za postizanje i eksploataciju iznenađenja, ukoliko tome u prilog idu i druge okolnosti. Tome mogu znatno doprineti i organizacijska rešenja oružanih snaga kojima se protivnik ne nada.

Neočekivani način vođenja borbenih dejstava može biti jedan od uslova iznenađenja u svim okvirima i u svim periodima rata. Ratna veština (strategija, operativna veština i taktika) se i sastoji u umešnom korišćenju raspoloživih snaga i sredstava da bi se savladao čak i jači protivnik što brže i sa što manje vlastitih gubitaka.

Mnogi vojni stručnjaci smatraju da je iznenađenje jedan od osnovnih principa ratne veštine koji omogućuje postizanje tog cilja. Iskustva iz prošlosti to rečito potvrđuju. Naš narodnooslobodilački rat je bogat primerima iznenađenja neprijatelja zahvaljujući načinu izvođenja borbenih dejstava koji on nije očekivao. Bitka u dolini Neretve je samo jedan među mnogim primerima takve umešnosti našeg komandovanja. I drugi oslobodilački ratovi, uključujući i rat u Vijetnamu, obiluju primerima iznenađenja neprijatelja neočekivanim načinom dejstva. Takav način iznenađenja bliži je oslobodilačkim i ustaničkim snagama, koje nastoje da svoju tehničku (pa čak i brojčanu) inferiornost nadoknade veštijim vođenjem borbenih dejstava. Međutim, ima dosta slučajeva da tome pribegava i tehnički nadmoćnija strana (upotreba „trupova“ u borbi protiv naše NOV, vazdušni desant na Drvar, tzv. protivgerilska dejstva Amerikanaca u Vijetnamu, itd.). I u budućim ratovima treba očekivati da će sve zaračene strane stalno težiti iznalaženju novih načina vođenja borbenih dejstava. U armijama u kojima se ljudskom faktoru daje mesto koje mu zaista pripada, ove težnje biće naglašenije, a rezultati veći nego u onim oružanim snagama u kojima je ratna tehnika potisnula ulogu čoveka.

ČINIOCI KOJI UTIČU NA POSTIZANJE ILI SPREČAVANJE IZNENAĐENJA

Iznenađenje može biti i posledica pogrešnih, neadekvatnih ili nedovoljnih mera i postupaka napadnute strane.

Pogrešna procena potencijalnog agresora, njegovih namera (planova), postupaka i mogućnosti imala bi veoma negativne posledice na sposobnost određene zemlje da se uspešno suprotstavi agresiji. Greške mogu biti dvojake: precenjivanje ili potcenjivanje namera, postupka i mogućnosti protivnika. Posledice precenjivanja su mnogobrojne: suvišno opterećivanje privrede zemlje izdacima za oružane snage, slabljenje pojedinih pravaca ili vojišta u korist pravca ili vojišta na kome se očekuju veće snage i sredstva agresora nego što ih on može angažovati, negativni moralno-psihološki efekti i dr. To bi na posredan način doprinelo iznenađenju napadnute strane u času počinjanja agresije. Svako potcenjivanje namera, postupaka i mogućnosti potencijalnog agresora bilo bi neposredan uzrok iznenađenja i dovelo bi branioca u veoma nepovoljan položaj.

Slično je i sa procenom „slike“ (vrste i fizionomije) rata u koji određena zemlja može biti uvučena. U savremenim uslovima jedna zemlja može biti zahvaćena opštim neograničenim nuklearnim ratom, opštim ratom u kome bi u početku bila upotrebljena samo taktička nuklearna oružja, ograničenim (lokalnim) ratom sa ili bez upotrebe nuklearnih oružja. Napad na jednu zemlju može biti uvod u širi oružani sukob, može otpočeti istovremeno sa napadom na veći broj zemalja ili uslediti nešto kasnije, zavisno od njenog geografsko-strategijskog položaja i značaja koji joj se pridaje u planovima agresora.

Ta raznovrsnost opasnosti i neizvesnosti čine procenu i pripremu za odbranu složenijom i težom nego ikada u prošlosti. One nameću potrebu da se bude spreman za brzo protivdejstvo u svim mogućim situacijama (polivalentnost odbrane) i da se bude dovoljno elastičan i u formulisanju ratne doktrine i u izradi operacijskih planova koji se na njoj zasnivaju. Kruto prihvaćanje i pridržavanje samo jedne mogućnosti (varijante) moglo bi da bude uzrok neuspeha u odbrani. Tvrdnja da prihvatanje najteže varijante rata i priprema za nju „automatski“ sadrže u sebi odgovor i na sve druge, lakše situacije, samo je delimično tačna. Ako se i te situacije blagovremeno ne predvide, analiziraju i procene i ako se ne izrade odgovarajući planovi, mogućna su krupna iznenađenja, sa dalekosežnim posledicama, koje, možda ne bi bile presudne za rat u celini, ali bi u njegovom početnom periodu donele agresoru nesumnjive prednosti. Na primer, ako se računa samo sa nuklearnim ratom i tako organizuje odbrana, onda će iznenadni napad gušće grupisanim brzo pokretnim klasičnim snagama, bez upotrebe nuklearnih oružja, omogućiti napadaču brze i duboke prodore u početnom periodu rata. Položaj branioca biće utoliko teži ukoliko njegove snage nisu dovoljno pokretljive.

Realna i objektivna procena potencijalnog agresora i svestrano sagledavanje „slike“ eventualnog rata javljaju se danas kao jedan od bitnih uslova da se izbegnu opasne, neočekivane posledice agresije.

Nerealna procena učinaka prvih nuklearnih udara agresora, naročito u slučaju masovne upotrebe raketno-nuklearnog oružja, sigurno bi bila uzrok iznenađenja širokih razmera, sa teškim posledicama koje bi ono izazvalo. Izbegavanje da se ti učinci realno pred-

vide i ocene, da se sagleda kako bi se oni odrazili na stanje oružanih snaga, stanovništva i teritorije i da se na osnovu toga planiraju potrebne i moguće mere i postupci bilo bi ne manje opasno i štetno od pridavanja nuklearnim oružjima svojstava koja ona nemaju. Precizni proračuni nuklearnih mogućnosti protivnika i svih efekata nuklearnih oružja kojima on raspolaže mogu znatno pomoći u iznalaženju najadekvatnijeg i najuspešnijeg protivdejstva. Pri tome veliki značaj ima pravilno sagledavanje posledica nuklearnih udara na moral stanovništva (psihološki učinci), na stanje infrastrukture na teritoriji na mogućnosti kretanja jedinica, popune ljudstvom i pozadinskog obezbeđenja. Zanimarivanje tih činilaca ili njihovo nepotpuno i nerealno sagledavanje neminovno bi bilo uzrok mnogih nepredviđenih problema za branioca, koje bi — kada dejstva već počnu — bilo vrlo teško ili nemoguće rešavati.

Visoka borbena gotovost oružanih snaga, naročito prvog strategijskog ešelona, i svestrane, temeljite pripreme armije, stanovništva i teritorije za rat predstavljaju osnovni uslov da se iznenadi napad agresora onemogućiti ili da se njegove posledice svedu na podnošljivu meru, a samim tim i obezbedi uspeh odbrane i protivdejstva. Iznenađenje će biti utoliko više moguće ukoliko borbena gotovost oružanih snaga napadnute strane i njene ostale pripreme za rat budu na nižem stupnju.

Visoki stepen borbene gotovosti prvog strategijskog ešelona treba da mu omogućiti da na dati signal, posle vrlo kratkog vremena, stupi u dejstvo i izvrši zadatke koji su mu namenjeni. Solidne pripreme za rat armije, stanovništva i teritorije omogućiće „preživljavanje“ kritičnog početnog perioda rata sa što manje gubitaka i poslužiti kao osnova za uspešno suprotstavljanje napadaču od prvih trenutaka agresije.

U okviru tih priprema izuzetan značaj imaju stalno izviđanje neprijatelja, blagovremeno obaveštavanje o svim važnim saznanjima o agresoru i besprekorno organizovan sistem uzbunjivanja oružanih snaga i stanovništva. Velika uloga u tome pripada vezi, koja mora biti tako organizovana i opremljena da i u najnepovoljnijim uslovima upotrebe nuklearnih i drugih borbenih sredstava i intenzivnog ometanja njenog rada omogućiti državnom rukovodstvu i vojnom komandovanju neprekidno najnužnije komuniciranje.

Idealiziranje ili nedovoljno poznavanje moralno-političkog i opšteg stanja u oružanim snagama i u zemlji mogu usloviti da se doživi potpuno iznenađenje u pogledu njihove sposobnosti da se uspešno suprotstave agresiji.

Kapitulacija nekih evropskih zemalja pred fašističkom najezdom 1940—1941. godine usledila je mnogo brže nego što se to očekivalo. Tada se pokazalo da je unutrašnje stanje u tim zemljama i njihovim oružanim snagama bilo rovito, a da vladajući krugovi nisu mogli ili nisu hteli da to na vreme vide. U nekim od tih zemalja „peta kolona“ je godinama nesmetano pripremala teren za brz uspeh fašističkih agresora, koristeći opravdano nezadovoljstvo naroda vladajućim režimom.

U eventualnom nuklearnom ratu moralno-politički i psihološki činioци imali bi presudniju ulogu nego u bilo kom ranijem oružanom sukobu zbog izuzetno velikih teškoća kojima bi bile izložene ne samo oružane snage nego i celokupno stanovništvo zemlje.

Pogrešno ili nedovoljno poznavanje i ostalih mogućnosti zemlje (demografskih, ekonomskih, naučnih) otežava donošenje najcelishodnijih odluka za organizovanje odbrane i nosi u sebi opasnost od iznenađenja sa dalekosežnim posledicama.

Postizanju iznenađenja znatno doprinose ili imaju u tome odlučujuću ulogu i sledeći činioци:

a) tajnost priprema, koja se ostvaruje preduzimanjem čitavog niza taktičkih postupaka i mera bezbednosti, na svim stepenima komandovanja, i stalnim obučavanjem ljudstva da se tih mera pridržava;

b) obmana protivnika o svojim namerama, a posebno o onim namerama i postupcima koji se ne mogu održati u tajnosti, što se postiže dezinformacijom, maskiranjem, lažnim demonstracijama i sličnim aktivnostima;

c) elektronsko ometanje, usmereno ne samo na sredstva veze, nego i na mnogobrojne druge elektronske uređaje kojima su naoružane i opremljene moderne armije (sredstva izvidanja, navođenja);

d) sistematska propaganda („psihološki rat“), usmerena na slabljenje i razaranje morala protivnika koja se u najraznovrsnijim oblicima vodi u vreme mira, a čiji bi intenzitet naročito porastao sa početkom ratnih dejstava;

e) „specijalne snage“, kojima se u nekim armijama Zapada pridaje veliki značaj, a namenjene su, pored ostalog, za brzo ubacivanje u pozadinu neprijatelja radi sabotaža, diverzija, podsticanja pobune protiv postojeće vlasti i stavljanja na čelo gerile.

Sprečavanju iznenađenja znatno bi doprineli:

a) dobra obaveštenost o namerama i pripremanjima agresora, što obaveštajnoj službi postavlja vrlo obimne i složene zadatke;

b) uspešno sprečavanje izviđačke (obaveštajne) delatnosti agresora i striktno pridržavanje propisanih mera bezbednosti;

c) preduzimanje i disciplinovano izvršenje svih ostalih mera i postupaka borbenog obezbeđenja;

d) brzo reagovanje (protivdejstvo) na sve postupke agresora na frontu i u „pozadini“, radi ublažavanja i otklanjanja posledica njegovih udara i postepenog preuzimanja inicijative u vlastite ruke;

e) dobro organizovan i pripremljen civilni sektor („pozadina“), koji bi u savremenom ratu predstavljao nerazdvojnu celinu sa oružanim snagama i izvor njihove moći (svenarodni odbrambeni rat);

f) posebno mesto pripada moralno-političkom faktoru koji — i pored ogromnog porasta asortimana, količina i mogućnosti savremene ratne tehnike — ne samo da nije izgubio na značaju, nego bi, po opštem priznanju, odigrao jednu od glavnih uloga, a u određenim okolnostima bio i presudan.

Iz dosadašnjeg izlaganja može se izvući nekoliko zaključaka koje je neophodno imati u vidu prilikom razmatranja strategijskog iznenađenja u savremenim uslovima. To su:

1. Postojanje novih borbenih sredstava velike moći ubijanja i razaranja i visoki stepen usavršavanja klasičnih borbenih sredstava izazvali su suštinske izmene u ratnoj veštini i stvorili uslove da se iznenađenjem postignu takvi rezultati koji bi bili katastrofalni za napadnutu stranu i presudni za ishod rata ukoliko ta strana ne bi blagovremeno preduzela mere da iznenađenje izbegne ili da njegove posledice znatno ublaži i ograniči.

2. Iako borbena sredstva (naročito savremena) igraju veliku ulogu u postizanju iznenađenja, ono ipak, nije funkcija samo ratne tehnike. Zavisí i od mnogih drugih činilaca (taktičkih, tehničkih, psiholoških, moralno-političkih), što se mora uzimati u obzir u svim analizama i procenama mogućnosti da se protivnik iznenadi ili da se iznenađenje osujeti.

3. Iznenađenje treba posmatrati sa dva stanovišta: sa stanovišta dejstva i protivdejstva, težnje da se protivnik iznenadi i nastojanja da do toga ne dođe. Tamo gde je uspostavljena ravnoteža tih elemenata iznenađenje je, gotovo, nemoguće. Tamo gde takve ravnoteže nema ono je lakše izvodljivo. Tehnički ili brojčano superiornija strana ima više uslova da iznenadi protivnika, ali moralno-politički i psihološki činoci mogu i u tim okolnostima dati prednost onoj strani (žrtvi agresije) koja vodi pravedan, oslobodilački rat, ako ona te prednosti umešno iskoristi.

4. Stavovi u vezi sa iznenađenjem nisu jedinstveni za sve zemlje i sve ratne situacije. Problemu iznenađenja treba prilaziti konkretno, sa stanovišta svake pojedine zemlje i njenih potencijalnih protivnika. Konfrontirajući pažljivo i objektivno prednosti i slabosti jedne i druge strane dolazi se do realnih zaključaka o mogućnosti iznenađenja i protivmerama.

5. Obaveštajna služba ima istaknuto mesto u pripremama da se protivnik iznenadi i u nastojanjima da se iznenađenje izbegne, ali ona je samo jedan od elemenata te aktivnosti. Visoki stepen borbene gotovosti oružanih snaga i solidne pripreme narodne odbrane u celini čine osnovni uslov za postizanje i sprečavanje iznenađenja.

6. Dobro funkcionisanje sistema veza (uključujući i sistem uzburjivanja) i zaštita od elektronskog ometanja protivnika znatno doprinose uspešnoj realizaciji iznenađenja ili njegovom onemogućavanju.

General-major
Berislav BADURINA